

การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: กรณีศึกษาประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

Functional Analysis of Folk Media: A Study of Karen's Wrapped Rice Feast in Suan Phueng District, Ratchaburi Province

วริศรยา สารสาสิน¹ และ นิริดา แสงสิงแก้ว²

Warattaya Sarasalin and Nitida Sangsingkeo

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน: กรณีศึกษาประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษาสื่อพื้นบ้านประเภทสื่อพิธีกรรม โดยเน้นประเด็นบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมเรียกขวัญ ในประเพณีกินข้าวห่อ ซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีมาช้านานมากกว่าร้อยปี ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเปลี่ยนแปลง เจ้าพิธีหรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนทยอยหายไป ตามกาลเวลา คนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจประวัติความเป็นมา ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่มีมาแต่โบราณ อีกทั้ง การศึกษาสื่อพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีน้อย ทำให้การสืบทอด หรือการรักษาประเพณีกินข้าวห่อในอนาคต อาจไม่สมบูรณ์

ผลการศึกษาพบว่าพิธีกรรมเรียกขวัญ ในประเพณีกินข้าวห่อมีบทบาทหน้าที่ในอดีตที่คงอยู่จนถึงปัจจุบัน และแสดงได้เด่นชัดในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ หน้าที่ในการเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน การเสริมขวัญและกำลังใจ ส่วนใน

ระดับครอบครัว ได้แก่ หน้าที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ และหน้าที่เป็นพื้นที่นำเสนออาหารพื้นบ้านของกะเหรี่ยง ส่วนในระดับชุมชน ได้แก่ หน้าที่ในการสร้างความสามัคคี ส่วนบทบาทหน้าที่ที่สูญหายไปประเพณีกินข้าวห่อ นั้น คือ การเกี่ยวพาราฮี และบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ในระดับปัจเจกบุคคล คือ การสร้างรายได้ ส่วนในระดับชุมชนนั้น คือ บทบาทในการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ

คำสำคัญ: สื่อพื้นบ้าน / บทบาทหน้าที่ / ประเพณีกินข้าวห่อ / กะเหรี่ยง / ราชบุรี

Abstract

Qualitative research was used to study the feast of eating wrapped rice (Ang Mi Thong), an ethnic tradition practiced by the Pwo Karen, or Karen people, in Suan Phueng, a district in the western part

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

of Ratchaburi Province, western Thailand. Folk media and ritual were examined in how the feast morally affects individuals, families, and communities.

Results were that the feast continues to play a pronounced role in enhancing individual moral identity, while strengthening family ties among traditional Karen participants. By promoting happiness and longevity, the feast also supports community togetherness. Whereas in the past, the feast was used as a form of courtship, it is more lately on an individual level about profit and a community level about creating a network promoting health among younger people. The identity of the Karen community is clearly rooted at the individual, family, and community levels. The feast supports the maintenance of folk media, including the motivation for people to leave their homes to home to participate in the feast. While courtship associations have disappeared, a network of health promotion benefits the community.

Keywords : Folk media / Functional / Wrapped Rice Feast / Karen / Ratchaburi

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย ชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทยมีความสัมพันธ์อันยาวนานกับประวัติศาสตร์ไทย กะเหรี่ยงมีส่วนสำคัญในการปกป้องรักษาแผ่นดินและทรัพยากรของประเทศเท่ากับชาวไทยทั้งหมด เป็นดั้งด้านหน้า กองสอดแนม และกำลังพลในการสู้รบกับพม่า กะเหรี่ยงเข้ามามีบทบาทแทนกลุ่มละว้าซึ่งเป็นชนดั้งเดิมแถบชายขอบเพชรบุรี ราชบุรี และกาญจนบุรี กะเหรี่ยงมีความชำนาญรอบรู้ภูมิประเทศ มีความกล้าหาญและซื่อสัตย์ จึงได้รับการสนับสนุนเรื่อยมาตลอดทุกๆ รัชกาล (บุหลัน รัตติ, 2552: 22-35)

กะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรีเป็นกะเหรี่ยงชาติพันธุ์โพล่ง หรือโป อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอสวนผึ้งมากกว่า 100 ปี มีประเพณีกินข้าวห่อซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาวกะเหรี่ยงโพล่งมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ประกอบด้วยพิธีกรรมสำคัญในประเพณีกินข้าวห่อ คือ “พิธีกรรมเรียกขวัญ” ประเพณีกินข้าวห่อ หรือภาษากะเหรี่ยงว่า “อั้งหมี่ถ่อง” “อั้ง” แปลว่า กิน “หมี่ถ่อง” แปลว่า ข้าวห่อ ชาวกะเหรี่ยง

มีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีขวัญประจำตัวเมื่อมีขวัญอยู่กับตนจะเกิดสิริมงคลแก่ตัว หากใครที่ขวัญหายไม่อยู่กับตัว อาจทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ และชาวกะเหรี่ยงยังเชื่อว่าเดือนเก้า หรือเดือนสิงหาคมเป็นเดือนที่ภูตผี ปีศาจจะออกมากิน “ขวัญ” ดังนั้นทุกปี ชาวกะเหรี่ยงจึงจัดพิธีกรรมเรียกขวัญ เพื่อเป็นการป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บ และเสริมขวัญกำลังใจให้กับครอบครัว นอกจากพิธีกรรมเรียกขวัญแล้ว ในประเพณีกินข้าวห่อเมื่อครั้งอดีต ย้อนไปประมาณ 60-100 ปีที่แล้ว จะประกอบไปด้วย การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวชาวกะเหรี่ยง ที่จะมาร้องรำทำเพลง และป้อนข้าวห่อระหว่างหญิงในหมู่บ้าน กับชายต่างหมู่บ้าน ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงของเวลา (Time) และพื้นที่ (Space) ได้ทำให้การเกี่ยวพาราซีนั้นหายไป และมีสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ คือ การแข่งขันฟุตบอลประเพณีที่แข่งขันกันระหว่างหมู่บ้านในช่วงประเพณีกินข้าวห่อทุกปี (วุฒิ บุญเลิศและคณะ, 2543: 58)

จากการทบทวนวรรณกรรม สื่อพื้นบ้านส่วนใหญ่ที่ศึกษาในด้านของการสื่อสาร มักจะเป็นสื่อพื้นบ้าน อาทิ ลิเก ลำตัด เพลงฉ่อย เพลงอีแซว ในภาคกลาง โนรา หนังตะลุง ดิเก้รฮูลู รองเง็ง ในภาคใต้ รำนกอโต ฟ้อนเจิง กลองสะบัดไชย ของภาคเหนือ หรือหมอลำ รำผีฟ้า ในภาคอีสาน (กาญจนา แก้วเทพ, 2549: 161) แต่การศึกษาสื่อพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ยังมีการศึกษาอยู่ไม่มาก สื่อพื้นบ้านเหล่านี้มีบทบาทมากมายในด้านการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคม ตลอดจนสะท้อนอัตลักษณ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ ในปัจจุบันสมัยเปลี่ยนไป สื่อพื้นบ้านถูกมองว่าเป็นเพียงสิ่งไร้ค่าที่ล้าสมัย หรือเป็นเรื่องของคนเฉพาะกลุ่ม แต่เมื่อศึกษาและทบทวนศักยภาพจริงๆ ของสื่อพื้นบ้าน ก็ยังปรากฏหน้าที่ในการพัฒนาบุคคล หลอมรวมชุมชน และส่งผลต่อศักยภาพที่ดีของสังคมได้ อาทิ หน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพกายจากทำรำโนรา หรือการรำกลองสะบัดไชยของเด็กที่ส่งเสริมให้เกิดการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จึงทำให้ผู้วิจัยตระหนักว่า “สื่อพื้นบ้าน” มีคุณค่ามากมายหลายประการจากบทบาทหน้าที่ที่คอยรับใช้ชุมชนจนถึงปัจจุบัน และเพื่อศึกษาถึงแนวโน้มในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และองค์ประกอบของการสื่อสารในประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านในประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง ที่มีต่อปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยที่ผู้วิจัยเลือกนำมาใช้ในที่นี้คือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านและทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) และการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร (Review Data) ประชากรที่ผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษา คือ ชาวกะเหรี่ยงในหมู่ 1 บ้านบ่อ ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มผู้ส่งสาร (Sender) กลุ่มผู้รับสาร (Receiver) และนักวิชาการท้องถิ่น

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาประวัติความเป็นมา และองค์ประกอบของการสื่อสารในประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

พิธีกรรมเรียกขวัญ เป็นพิธีกรรมที่อยู่ในประเพณีกินข้าวห่อ เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับขวัญประจำตัว ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าทุกคนมีขวัญประจำตัวซึ่งเป็นสิริมงคลแก่ตัว หากใครที่ขวัญหายไม่อยู่กับตัว อาจทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้และชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าในเดือนสิงหาคมหรือเดือนเก้า ฤๅต ฝึบศาง จะออกอาระवादไล่จับขวัญกินชาวกะเหรี่ยงจึงจัดพิธีกรรมเรียกขวัญ เพื่อเป็นการเสริมขวัญกำลังใจให้กับครอบครัว ซึ่งในประเพณีกินข้าวห่อประกอบไปด้วยช่วงการเตรียมงาน ช่วงพิธีกรรมและช่วงหลังพิธีกรรม รวมทั้งสิ้น 3 วัน ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงช่วงเวลาต่างๆ ในประเพณีกินข้าวห่อแบ่งเป็น ช่วงเตรียมงาน ช่วงพิธีกรรม และช่วงหลังพิธีกรรม

ช่วงเตรียมงาน (Pre-Ceremony)	ช่วงพิธีกรรม (Ceremony)	ช่วงหลังพิธีกรรม (Post-Ceremony)
1. เตรียมวัตถุดิบเพื่อทำข้าวห่อ <ul style="list-style-type: none"> - ใบตอง - ข้าวเหนียว - ดอก - มะพร้าว - น้ำตาลปีบ 	พิธีกรรมเรียกขวัญมี 2 ช่วงเวลา คือ <ol style="list-style-type: none"> 1. ช่วงพลบค่ำในวันที่ 2 ผู้นำครอบครัวฝ่ายชาย เช่น พ่อ หรือ ปู่ หรือ ตา จะเป็นตัวแทนครอบครัวเรียกขวัญในช่วงแรกของปี 2. ช่วงย่ำรุ่งในวันที่ 3 ผู้นำครอบครัวฝ่ายชายจะเคาะเรียกขวัญ เมื่อเคาะเรียกขวัญเสร็จแล้ว ผู้อาวุโสที่สุดในครอบครัวฝ่ายหญิง เช่น แม่ หรือยาย หรือย่า จะผูกแขนด้วยด้ายแดงให้กับผู้นำครอบครัวฝ่ายชายก่อน จากนั้นผู้อาวุโสฝ่ายชายผูกให้กับฝ่ายหญิง และจึงจะผูกให้กับสมาชิกในครอบครัวตามลำดับอายุ 	หลังจากแต่ละครอบครัวประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญกันครบทุกคนแล้ว ผู้ใหญ่ หรือผู้อาวุโสที่สุดในครอบครัวจะอยู่บ้านต้อนรับแขก และเป็นเจ้าพิธีในพิธีกรรมเรียกขวัญให้กับแขกหรือญาติที่เข้ามาเยี่ยมเยียน ส่วนวัยรุ่นนั้ มักจะทำกิจกรรม 2 อย่างดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. เยี่ยมญาติและเพื่อนสนิท โดยจะนำข้าวห่อไปฝาก หรือไปกินที่บ้านของญาติและเพื่อนๆ จนถึงช่วงเย็น 2. ไปดูการแข่งขันฟุตบอลระหว่างหมู่บ้านของชายอายุ 18-35 ปี ที่จัดขึ้นทุกปี และวันสุดท้ายของประเพณีกินข้าวห่อจะเป็นการแข่งขันรอบชิงชนะเลิศ

ช่วงเตรียมงาน (Pre-Ceremony)	ช่วงพิธีกรรม (Ceremony)	ช่วงหลังพิธีกรรม (Post-Ceremony)
2. เตรียมเครื่องเซ่นไหว้ <ul style="list-style-type: none"> - กล้วย - อ้อย - ยอดดาวเรือง - ดอกมหาหงส์ - กรรไกร - น้ำฝน หรือน้ำสะอาด - เทียน - ไม้พาย - ด้ายแดง (ความยาว 3 รอบข้อมือ) - ข้าวห่อพวง - ข้าวห่อตัวผู้ ตัวเมีย แม่ลูกอ่อน หญิงตัวครรภ์ - ข้าวห่อ (ช่วงเตรียมงานใช้เวลา 1 วัน กับบวกอีก 12 ชั่วโมง)		

การประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญในประเพณีกินข้าวห่อ ประกอบด้วย 2 ช่วงเวลาคือ ช่วงพลบค่ำ เวลาประมาณ 19.00 น. ของวันที่ 2 และช่วงย่ำรุ่ง เวลาประมาณ 05.30 น. ของวันที่ 3 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของประเพณีกินข้าวห่อ เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมเรียกขวัญแต่ละช่วงเวลามีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 2 เครื่องเซ่นไหว้และอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมเรียกขวัญในประเพณีกินข้าวห่อพร้อมความหมาย

เครื่องเซ่นไหว้	ความหมาย	เวลา พลบค่ำ (วันที่ 2)	เวลา ย่ำรุ่ง (วันที่ 3)	ช่วงหลัง ผูกแขน (วันที่ 3)
1. ข้าวห่อพวง	ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความแน่นเหนียวและการหล่อหลอมให้ผูกพัน ไม่แตกแยกจากกัน	✓	✓	
2. ข้าวห่อตัวผู้ ตัวเมีย แม่ลูกอ่อน หญิงตั้ง ครรภ์	ตัวแทนของครอบครัวที่มีความสมบูรณ์ ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก	✓	✓	
3. ข้าวห่อ	ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน	✓	✓	✓
4. ยอดดาวเรือง	ความมั่นคงในอุดมการณ์ที่ดีของกะเหรี่ยง	✓	✓	✓
5. ไม้พาย หรือทัพพี	ความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร	✓	✓	

เครื่องเซ่นไหว้	ความหมาย	เวลา พลบค่ำ (วันที่ 2)	เวลา ย่ำรุ่ง (วันที่ 3)	ช่วงหลัง ผูกแขน (วันที่ 3)
6. เครื่องประดับต่างๆ ของคนในครอบครัว	ความรุ่งเรือง ร่ำรวย อยู่ดีมีสุข	✓	✓	
7. กล้วยน้ำว่าสุก	ความรัก การแพร่ขยายของเผ่าพันธุ์ตั้งการ แตกหน่อกล้วย	✓	✓	✓
8. อ้อย	ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ขาดหาย เหมือนอ้อยที่มีลำข้อเป็นปล้องๆ อย่างต่อเนื่อง	✓	✓	✓
9. ด้ายแดง (ความยาว วัดรอบแขน 3 รอบ)	ตัวแทนของการเรียกขวัญ สีแดงคือ ความเจริญ ความโชคดี	✓	✓	
10. เทียน	แสงสว่างที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต	✓	✓	
11. น้ำสะอาด หรือน้ำฝน	ความร่มเย็นเสมอต้นเสมอปลายไม่สิ้นสุด		✓	
12. ดอกมหาหงส์	ความบริสุทธิ์ ความดีงาม		✓	✓
13. กรรไกร	ใช้ตัดด้ายที่เหลือเพื่อนำมาวางไว้บนศีรษะของ ผู้รับขวัญ		✓	

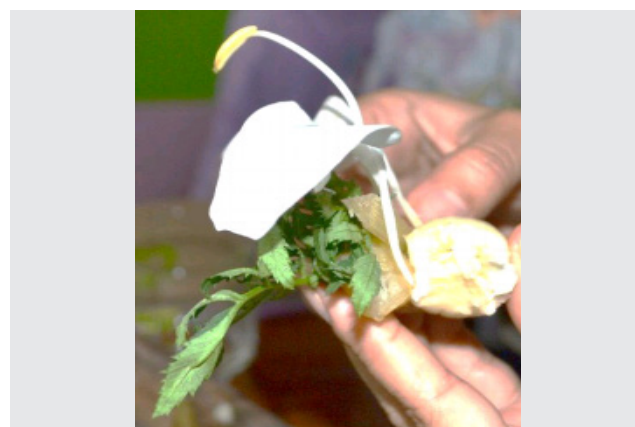
เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมเรียกขวัญครั้งแรกหรือเวลาพลบค่ำของประเพณีกินข้าวห่อวันที่ 2 จะไม่มีน้ำฝน ดอกมหาหงส์ และกรรไกร เนื่องจากการเรียกขวัญครั้งแรกยังไม่มีการผูกแขนฉะนั้นด้ายแดงจะวางประกอบพิธีเท่านั้น การเรียกขวัญในช่วงเวลานี้เป็นการเรียกขวัญให้รู้ตัว เรียกให้ขวัญเดินทางกลับบ้าน ส่วนเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมเรียกขวัญเวลาที่ย่ำรุ่งของวันที่ 3 ในประเพณีกินข้าวห่อจะสมบูรณ์

ที่สุด เนื่องจาก “ขวัญ” ถูกเรียกเป็นครั้งที่สอง มีการใช้ด้ายแดงจุ่มน้ำฝนก่อนผูกแขนให้ขวัญกลับเข้าร่างเจ้าของ รวมถึงมีดอกมหาหงส์ในพิธี ส่วนเครื่องเซ่นไหว้ในช่วงที่ 3 (หลังจากผูกแขนด้วยด้ายแดง) ประกอบด้วย กล้วย อ้อย ข้าวห่อ ดอกมหาหงส์ และยอดดาวเรืองในภาพที่ 2 เมื่อเจ้าพิธีเรียกขวัญเรียบร้อยแล้วจะนำเครื่องเซ่นไหว้ดังกล่าววางไว้ที่ศีรษะของผู้รับขวัญก่อนนำไปเก็บไว้ที่หัวเตียง

ภาพที่ 1 เครื่องเซ่นไหว้ของพิธีกรรมเรียกขวัญ
ในประเพณีกินข้าวห่อ

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วรรัฐยา สารศาลิน

ภาพที่ 2 เครื่องเซ่นไหว้ในช่วงที่ 3
(หลังจากผูกแขนด้วยด้ายแดง)

ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วรรัฐยา สารศาลิน

2. รูปแบบ และองค์ประกอบของการสื่อสาร ในประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

“ประเพณีกินข้าวห่อ” เป็นสื่อพื้นบ้านจัดอยู่ในประเภทของสื่อพิธีกรรม เนื่องจากมีพิธีกรรมเรียกขวัญเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของประเพณีกินข้าวห่อ มีรูปแบบที่เป็นพฤติกรรม (behavioral form) ซึ่งเกิดจากความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” และเรื่อง “ผี” ของชาวกะเหรี่ยง สื่อพิธีกรรมเรียกขวัญในประเพณีกินข้าวห่อ เป็นสื่อพิธีกรรมโบราณ ผ่านการสืบทอดตลอดเป็นประจำทุกปี ทำให้พิธีกรรมเรียกขวัญกลายเป็น “ประเพณีกินข้าวห่อ” ในปัจจุบัน

การมีพื้นที่แห่งความศักดิ์สิทธิ์เดียวกันของคนในชุมชน การประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญ สะพานเชื่อมโลกมนุษย์และโลกศักดิ์สิทธิ์ให้ได้พบเจอกัน ยังคงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวกะเหรี่ยงที่เชื่อมความสัมพันธ์ของโลกทั้งสาม (มนุษย์/สิ่งศักดิ์สิทธิ์/ธรรมชาติรอบตัว) ในห้วงเวลาแห่งพิธีกรรม ที่สัมพันธ์กับห้วงเวลาทางสังคม (social time) กล่าวคือ ในการประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญมนุษย์เราจะอยู่ทั้งในเวลาแห่งพิธีกรรมที่เป็นเวลาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเวลาตามจริงในสังคมหรือครอบครัว

“ประเพณีกินข้าวห่อ” เป็นสื่อพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ฉะนั้นแนวคิดพื้นฐานจึงเป็นชุดของการสื่อสารที่ว่าด้วยองค์ประกอบของการสื่อสารธาตุทั้ง 4 คือ แบบจำลอง SMCR ได้แก่ Sender (ผู้ส่งสาร) Message (สาร) Channel (สื่อ) Receiver (ผู้รับสาร) (กาญจนา แก้วเทพ, 2549: 157) อธิบายได้ดังนี้

S - Sender คือ เจ้าพิธี ผู้อาวุโสที่สุดในบ้าน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่

M - Message คือ คำพูดเรียกขวัญที่ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เป็นคำพูดจากเจ้าพิธีที่ปรับตามสถานการณ์ ยุคสมัย ภูมิหลังของผู้รับสาร เพื่อต้องการให้ผู้รับสารได้ยินและรับสารที่เกิดจากความปรารถนาดี มีลักษณะทั้งเป็นวัจนภาษา และอวัจนภาษา

C - Channel คือ งานประเพณีกินข้าวห่อ ที่จัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง ในเดือนสิงหาคม

R - Receiver R¹ คือ ขวัญ ที่สิงสถิตอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน

R² คือ ผู้รับขวัญในพิธีกรรมมีทั้งคนในครอบครัว และญาติหรือเพื่อนฝูงที่ใกล้ชิด

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ทำให้พบว่า องค์ประกอบของธาตุทั้ง 4 (SMCR) ในพิธีกรรมเรียกขวัญในประเพณีกินข้าวห่อ ยังมีได้หดตัวหรือบดพร่องมากเท่าใดนัก กล่าวคือผู้ส่งสาร (sender) ยังคงแสดงบทบาทหน้าที่ได้ดีในการเป็นเจ้าพิธีกรรมเรียกขวัญ สร้างกำลังใจให้กับผู้รับขวัญ หรือผู้รับสารในองค์ประกอบของการสื่อสาร รวมถึงการเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม เพื่อการผลิตซ้ำหรือสืบทอดได้เป็นอย่างดี ในส่วนของสาร (message) ซึ่งหมายถึงคำพูดเรียกขวัญ ธรรมชาติของคำพูดที่มีความยืดหยุ่นได้ ผู้ส่งสารหรือเจ้าพิธีกรรมปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของผู้รับสาร ทำให้สารไม่ล้าสมัย ไม่แข็งกระด้าง แต่นุ่มนวล เข้าได้กับยุคและตัวผู้รับสาร ในการเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เจ้าพิธีจะกล่าวเรียกขวัญเป็นภาษากะเหรี่ยง แปลเป็นไทยได้ดังนี้ “ขวัญเอ๋ยจงกลับมา ๆ มาอยู่กับเนื้อกับตัว มาอยู่กับพ่อแม่ มาอยู่กับปู่ย่าตายาย อยู่กับลูกหลาน อยู่กับบ้านช่อง อยู่กับทรัพย์สิน ขวัญเอ๋ยที่อยู่ในป่า ในดง ต้นน้ำ ปลายน้ำ ในเมือง โรงพยาบาล อยู่ในไร่นา จงกลับมาดูแลฝูงจาง กลับมาดูแลช้างม้าวัวควาย อย่าได้ไปฟังภูตผีปีศาจ อย่าไปอยู่กับสิ่งชั่วร้าย อย่าไปฟังคำยุแหย่ อย่าไปอยู่ในป่าช้า สุสาน ขวัญเอ๋ย จงกลับมา นำเงินทองทรัพย์สินกลับมา จงกลับมามีความสุข ความแข็งแรง ความอุดมสมบูรณ์ จงกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว มาอยู่กับเชื้อชาติของเราชั่วกาลนาน” น้อม คิ่งลิ่งค์ (สัมภาษณ์วันที่ 12 สิงหาคม 2559) ในส่วนของสื่อ (channel) แม้จะมีเพียงปีละ 1 ครั้ง แต่ก็นับว่าเพียงพอและเหมาะสมกับสภาพชุมชนและสถานการณ์โดยทั่วไป เพราะ 1 ปีคือ ช่วงเวลาที่กำลังพอดี ทำให้คนในครอบครัวเกิดความคิดถึงและไปมาหาสู่กันได้สะดวก ส่วนองค์ประกอบสุดท้ายคือ ผู้รับสาร (receiver) ยังคงทำหน้าที่ในการมีส่วนร่วมของพิธีกรรมมีความเข้าใจร่วมกัน ตลอดจนแนวโน้มของการสืบทอดประเพณีทั้งหมดที่หมายรวมถึงพิธีกรรมเรียกขวัญยังทำได้สะดวก เนื่องจาก พิธีกรรมเรียกขวัญ เป็นพิธีกรรมที่ทำกันในระดับครอบครัว ทุกคนในครอบครัวสามารถช่วยเหลือกันได้ง่ายกว่าในระดับชุมชนหรือสังคม อีกทั้งการพึ่งพากันในครอบครัวเป็นเรื่องที่ง่าย และสามารถกระทำด้วยความเต็มใจ เชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีของครอบครัวอีกด้วย

3. บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน ประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมเรียกขวัญในประเพณีกินข้าวห่อ โดยใช้วิธีสืบค้นข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงบทบาทหน้าที่ในอดีตที่คงอยู่จนถึงปัจจุบัน หน้าที่ที่สูญหาย และหน้าที่ที่เพิ่มใหม่ในประเพณีกินข้าวห่อ ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ระดับของบทบาทหน้าที่	บทบาทหน้าที่ในอดีตที่คงอยู่ถึงปัจจุบัน	บทบาทหน้าที่ที่สูญหาย	บทบาทหน้าที่ที่เพิ่มใหม่
ระดับปัจเจกบุคคล	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน 2. เยียวยาและให้รากอดีต หมายถึง สื่อพื้นบ้านทำหน้าที่เป็นที่รองรับรากเหง้า เป็นที่อยู่ของภาพอดีต (Nostalgia) ส่งผลต่อความสุขของบุคคลและชุมชน ในเรื่องการดำรงเอกลักษณ์ของตนเอง จนถึงความสุขของจิตวิญญาณผ่านปรัชญาของสื่อพื้นบ้าน 3. อธิบายปรากฏการณ์ หมายถึงเรื่องเล่าเพื่ออธิบายที่มาที่ไปของเรื่องต่างๆ ให้ความสุขต่อชุมชนในระดับจิตวิญญาณ คือ การคลายความกังวลสงสัย เชื่อมต่อคนแต่ละรุ่น เรื่องราวที่เต็มไปด้วยความหมาย 4. การเสริมขวัญและกำลังใจ 	การเกี่ยวพาราสิ	สร้างรายได้
ระดับครอบครัว	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน 2. ให้การสื่อสาร 3. เป็นที่พึ่งในยามวิกฤต 4. ชัดเกล้าทางสังคม 5. เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ 6. เชื่อมโยงคนรุ่นเก่า และคนรุ่นใหม่ 7. เป็นพื้นที่นำเสนออาหารพื้นบ้านของกะเหรี่ยง 	ไม่พบ	ไม่พบ
ระดับชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน 2. สร้างความสามัคคี 3. คลี่คลายความขัดแย้ง 	ไม่พบ	สร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ

จากตารางพบว่า พิธีกรรมเรียกขวัญ ในประเพณีกินข้าวห่อ ยังคงทำหน้าที่จากอดีตที่คงอยู่จนถึงปัจจุบันตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว จนถึงระดับชุมชน กล่าวคือ บทบาทหน้าที่ในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ หน้าที่ในการ

เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน หน้าที่เยียวยาและให้รากอดีต หน้าที่อธิบายปรากฏการณ์ และหน้าที่การเสริมขวัญและกำลังใจ หน้าที่ดังกล่าวเป็นบทบาทหน้าที่ที่สืบทอดจากอดีต ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปีในปัจจุบัน

สำหรับบทบาทหน้าที่ในอดีตที่คงอยู่จนถึงปัจจุบันในระดับครอบครัว ได้แก่ หน้าที่ในการเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน หน้าที่ให้การสื่อสาร ตัวอย่างเช่น เจ้าพิธีสื่อสารกับผู้รับขวัญ ด้วยภาษา สีหน้า แววตา และท่าทางที่แสดงถึงความห่วงใย และปรารถนาดี หน้าที่เป็นที่พึ่งในยามวิกฤตที่ก่อให้เกิดความสุขในใจของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในยามที่มีความทุกข์ร่วมกัน หรือความกลัวร่วมกัน สื่อพื้นบ้านเป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นที่พึ่งยามยาก หน้าที่ขัดเกลาทางสังคม หน้าที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว และเครือญาติ หน้าที่เชื่อมโยงคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ หน้าที่เป็นพื้นที่นำเสนออาหารพื้นบ้านของกะเหรี่ยง

ส่วนในระดับชุมชนนั้นพิธีกรรมเรียกขวัญในประเพณีกินข้าวห่อ ยังคงมีหน้าที่รับใช้ชุมชน ได้แก่ หน้าที่ในการเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน หน้าที่ในการสร้างความสามัคคี และหน้าที่คลี่คลายความขัดแย้ง ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่ช่วยเสริมให้หน้าที่ในการสร้างความสามัคคีมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ถือเป็นบทบาทหน้าที่ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ในด้านของบทบาทหน้าที่ที่สูญหายไปในระดับปัจเจกบุคคล คือ การเกี่ยวพาราสี ในประเพณีกินข้าวห่อ มิได้ทำหน้าที่นี้อีกแล้ว เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ความสะดวกสบายทั้งด้านเทคโนโลยี และคมนาคม ทำให้หนุ่มสาวชาวกะเหรี่ยงในปัจจุบันหันมาพูดคุยกันผ่านโทรศัพท์ หรือสื่อสังคมออนไลน์ และไปหาสูกันด้วยรถจักรยานยนต์ส่วนตัว

ส่วนบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มเติมในระดับปัจเจกบุคคล คือ การสร้างรายได้ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยอีกเช่นเดียวกันที่ทำให้ประเพณีกินข้าวห่อมิได้เป็นเพียงเรื่องของชาวกะเหรี่ยงเท่านั้น แต่ทว่าคนไทยในชุมชนตลอดจนชุมชนใกล้เคียงได้เข้ามามีส่วนร่วมในวัฒนธรรมเดียวกัน การรับจ้างทำข้าวห่อจึงกำเนิดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมดังกล่าว

บทบาทหน้าที่ที่เพิ่มเติมของประเพณีกินข้าวห่อในระดับชุมชนนั้น คือ บทบาทในการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ โดยการจัดแข่งขันฟุตบอลระหว่างหมู่บ้านขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นการแข่งขันฟุตบอลของเยาวชนชายระหว่างหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในหมู่คณะ และเป็นการสร้างมิตรภาพระหว่างคนในแต่ละชุมชนอีกด้วย

จากผลการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ส่งสาร และผู้รับสารในประเพณีกินข้าวห่อ หมู่ที่ 1 บ้านบ่อ ตำบลสวนผึ้ง

อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เพื่อศึกษาถึงการทำหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่มีต่อปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน มีข้อค้นพบที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ในประเด็นต่อไปนี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. สื่อพิธีกรรมกับการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนกะเหรี่ยงสวนผึ้ง

อัตลักษณ์ (identity) เป็นอำนาจที่เราจะนิยามตัวตนว่าเราเป็นใคร ซึ่งการประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้พิธีกรรมกลายเป็นประเพณีที่ทุกคนเรียกกันว่า “ประเพณีกินข้าวห่อ” ประเพณีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นหลักฐานแสดงตัวตนว่าเราเป็นกลุ่มกะเหรี่ยงชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทยที่มีความสำคัญกับผืนแผ่นดินไทย และรับใช้ประเทศด้วยการปกป้องไทยให้พ้นอริราชศัตรูมายาวนานตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กล่าวได้ว่าบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอสวนผึ้งนั้นแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนกะเหรี่ยงสวนผึ้งได้อย่างชัดเจน สื่อพื้นบ้านเปรียบประดุจเพชร 16 เหลี่ยม กล่าวคือ มีหน้าที่มากมายหลายประการ แต่ทว่าในปัจจุบันนี้ บรรดาเหลี่ยมเหล่านั้นมุมเหล่านี้ได้ถูกลบเงาปิดบังให้มองไม่เห็นผู้คนโดยทั่วไปอาจมองว่าสื่อพื้นบ้านเป็นเรื่องที่มลายไร้สาระ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549: 26) การศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน ประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี” ในครั้งนี้จึงเป็นเสมือนการ “คืนเหลี่ยมมุมให้เพชร” กล่าวคือสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อหนึ่งที่สามารถสื่อสารเรื่องราว และมีหน้าที่ในตัวเอง การศึกษาวิจัยดังกล่าวจะช่วยให้สื่อพื้นบ้านสื่อสารบทบาทหน้าที่ในเชิงประจักษ์มากยิ่งขึ้น

ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมในปัจจุบันนี้ มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ประเพณีกินข้าวห่อก็ยังสามารถทำหน้าที่ในการบอกเล่าเรื่องราวในอดีตที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนได้ โดยบทบาทหน้าที่ที่ค้นพบเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ต่อยอดขยายของวัฒนธรรมกะเหรี่ยงแต่ครั้งบรรพบุรุษ ทั้งเรื่องความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่เต็มไปด้วยความเชื่อ รากเหง้าของชุมชน การอธิบายปรากฏการณ์ของวิถีชีวิต หรือแม้กระทั่งอาหารพื้นบ้านผ่านประเพณีที่ทุกคนในชุมชน ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้สรรสร้างขึ้น ประเพณีจึงเป็นเครื่องมือที่คอยรับใช้ชุมชนในการสร้างและบอกนัยแห่งอัตลักษณ์ร่วมกันได้อย่างมีศักดิ์ศรี

สอดคล้องกับ (เกียรติศักดิ์ ม่วงมิตร, 2548: 245) ที่ได้กล่าวไว้ใน “จากไร่หมุนเวียนสู่บุญสัญจร : กระบวนการผลิตซ้ำจิตวิญญาณปกากะญอ” ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของงานบุญสัญจรของชาวปกากะญอ ในตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ว่า ภาษา เสื้อผ้า อาหาร ในงานบุญสัญจร แม้จะเป็นเพียงช่วงเวลาวันเดียวของเดือน แต่ก็ก็เป็นวันที่สิ่งเหล่านี้ทำหน้าที่ได้มากกว่าแค่เป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมปกากะญอ หากแต่เป็นระบบสัญลักษณ์ที่แสดงออก และต่อยอดการมีตัวตน และอัตลักษณ์ของกลุ่มที่เป็นสมมติร่วมกันของชุมชน ผ่านความรู้สึกและการดำรงอยู่ของปัจเจก เป็นฐานไปสู่ความรู้สึกร่วมทางสังคม (collective conscience) บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ ยังเป็นการแสดงความเคลื่อนไหวของแนวคิดต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์การรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในฐานะพิธีกรรม ซึ่งย่อมจะต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของชาวกะเหรี่ยงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน ในด้านของการแสดงออกถึงอัตลักษณ์เฉพาะตัวของอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยงยังมีลักษณะคล้ายกับค่านิยมการเห็นความสำคัญของผู้อื่นอยู่เสมอ ผ่านประเพณี “เรียกแขกกินข้าว” ที่ช่วยเปิดพื้นที่ของผู้หญิงในการแสดงฝีมือการทำกับข้าว ที่โดยปกติแล้ววิถีชีวิตของผู้หญิง นอกเหนือจากการช่วยงานในไร่ในนาในช่วงปกติ การทำอาหารเลี้ยงคนในบ้านเป็นหน้าที่ที่ผู้หญิงทำอยู่แล้วโดยปกติ แต่เมื่อถึงงานบุญสัญจร การทำอาหารได้สร้างความรู้สึกร่วมพิเศษให้กับแม่บ้านชาวปกากะญอ เพราะอาหารมิได้เป็นเพียงหนึ่งในปัจจัยสี่ แต่เป็นความภาคภูมิใจและเป็นหน้าเป็นตา เมื่อแขกแวะเวียนมากินข้าวที่บ้านไม่ขาดสาย ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ของสื่อพื้นบ้านในชุมชน ที่สามารถสื่อสารได้ถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ และแสดงตัวตนของเจ้าของวัฒนธรรมได้

ตามแนวคิดโครงสร้างหน้าที่นิยมของสำนักหน้าที่นิยม (Functionalism) ได้อธิบายว่าโครงสร้างและหน้าที่ต่างเป็นเหตุเป็นผลกัน กล่าวคือ หน้าที่ต่างๆ ในสังคมที่ผู้คนพบกันย่อมต้องมีผู้ทำหน้าที่ ซึ่งก็คือ “โครงสร้าง” ขององค์ประกอบต่างๆ ในสังคมที่เป็นตัวตนของการทำหน้าที่ โดยมองว่าโครงสร้างดำรงอยู่ได้เพราะมีหน้าที่ หากไม่ทำหน้าที่ก็จะเลื่อนหายไปจากสังคม โครงสร้างทำหน้าที่ใดมาก โครงสร้างนั้นก็จะมีรูปร่างที่สอดคล้องกับหน้าที่ที่ทำนั้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 77) ประเพณีกินข้าวห่อได้ทำหน้าที่ต่างๆ มากมาย อาทิ การสร้างขวัญกำลังใจ ความสามัคคีกลมเกลียวในระดับครอบครัวและชุมชน เป็นเวที

แสดงอาหารพื้นบ้านกะเหรี่ยง หรือการขยายภาพความเชื่อวิถีชีวิต รากเหง้าในอดีตของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีมาอย่างยาวนานให้แก่ชนรุ่นหลังได้รับรู้ได้ด้วยสื่อประเภทต่างๆ ด้วยการกระทำและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) โดยแท้จริง มิใช่แต่เพียงการบอกเล่าถึงอัตลักษณ์ด้วยลมปากเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้บทบาทหน้าที่ในการเป็นอัตลักษณ์ของสื่อประเพณีกินข้าวห่อยังสอดคล้องกับทฤษฎีระบบสัญลักษณ์ (Symbolic Theory) ของ วิคเตอร์ เทิร์นเนอร์ Victor Turner (อ้างใน ฐพัชร โคตะ, 2553: 21) กล่าวคือ เครื่องเช่นไหว้ในพิธีกรรมเรียกขวัญล้วนแล้วแต่มีความหมายในลักษณะของความสามัคคีกลมเกลียวกัน เช่น ข้าวห่อพวง ข้าวห่อตัวแทนครอบครัว ข้าวห่อและอ้อย รวมถึงความหมายด้านความรักความห่วงใย และความรักในเผ่าพันธุ์ของตน เช่น กล้วยที่หมายถึงการแตกหน่อขยายชาติพันธุ์เพื่อการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเทียน ดอกมหาหงส์ ด้ายแดง ยอดดาวเรือง ทัพพี น้ำฝน เครื่องประดับ สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องดอกกลิ่นหอมในพิธีกรรมการรำผีฟ้าของชาวส่วยบ้านศาลากัลป์พฤกษ์จากการศึกษาของ ฐพัชร (ฐพัชร โคตะ, 2553: 89) ซึ่งเป็นดอกไม้ที่ต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรมการรำผีฟ้า ชาวบ้านเชื่อว่าดอกกลิ่นหอมให้ความรู้สึกที่อ่อนช้อย และมีกลิ่นหอมหวานเย็น เป็นที่ชื่นชอบของผีฟ้า และต้องแช่น้ำขมิ้นก่อนนำมาใช้ในพิธีกรรมเพราะทำให้ดอกกลิ่นหอมมีกลิ่นหอมมากขึ้น

2. บทบาทหน้าที่เพื่อการธำรงรักษาสื่อพื้นบ้านกะเหรี่ยงสวนผึ้ง

สื่อพิธีกรรม สื่อพื้นบ้าน หรือสื่อประเพณี ไม่ว่าจะ เป็นสื่อประเภทใด ยุคหนึ่ง ถูกมองว่าโบราณ ล้าสมัย ซึ่งในปัจจุบัน หากคนรุ่นใหม่ไม่ตระหนักถึงคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน และช่วยกันสืบทอด สื่อพื้นบ้านเหล่านี้ย่อมจากไปตามกาลเวลา สิ่งหนึ่งที่ช่วยชะลอให้ช้าลงกล่าวได้ว่ามาจากตัวสื่อพื้นบ้านเอง ที่มีบทบาทหน้าที่มากมายหลายประการ ทั้งช่วยหนุนนำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน และยกระดับของจิตใจคนในระดับปัจเจกบุคคล ตามที่ Robert Murton (อ้างใน ปรารธนา จันทร์พันธ์, 2548: 63) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อพื้นบ้านย่อมดำรงอยู่ได้เพราะหน้าที่ สื่อพื้นบ้านใดทำหน้าที่หรือความสามารถในการสร้างคุณประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องได้มาก สื่อนั้นก็ย่อมดำรงอยู่ได้ และในทิศทางเดียวกัน หากสื่อพื้นบ้านใดมีหน้าที่น้อยหรือสร้างคุณประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องได้น้อยก็จะเลื่อนลงไปจากสังคมได้ง่าย สรุปได้ว่าสื่อและหน้าที่ของสื่อต่างทำงานควบคู่กันเป็นเหตุเป็นผลกัน

ประการแรก สื่อพื้นบ้านมีคุณลักษณะของสื่อพื้น

บ้านเอง คือ เกิดด้วยตัวโครงสร้างเองส่วนหนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญคือ ผู้ใช้สื่อ ในประเพณีกินข้าวห่อก็คือ เจ้าพิธีหรือผู้ส่งสารในระดับปัจเจกบุคคล และผู้รับสารในระดับครอบครัวและชุมชน ที่ทำให้สื่อพื้นบ้านนั้นประกอบไปด้วยหน้าที่มากมายหลายประการ สื่อพื้นบ้านยังสามารถดำรงมีลมหายใจ และเลือดที่สูบฉีดให้มีชีวิตอยู่กับผู้ใช้สื่อที่จะใช้ไปในทิศทางใด ซึ่งสำหรับกรณีของประเพณีกินข้าวห่อของชาวกะเหรี่ยงสว่นฝั่งนั้น นับว่าผู้ใช้สื่อทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชนมีส่วนช่วยในการธำรงรักษาสื่อพื้นบ้านไว้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยตัวสื่อพื้นบ้านนั้นมีพลังหลักในการดึงคนไกลบ้านให้กลับบ้านได้อย่างง่ายดายจากการสัมภาษณ์ผู้ส่งสารพบว่า ลูกหลานหรือคนในครอบครัวจะกลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากันเสมอในประเพณีกินข้าวห่อ เมื่อการที่คนในกลุ่มชาติพันธุ์ได้มาพบปะกันพูดคุยกัน ย่อมเกิดความสุข สนุกสนาน ความบันเทิง ความผ่อนคลาย การมีปฏิสัมพันธ์กัน เมื่อผู้ใช้สื่อเกิดความสุขในการใช้สื่อทั้งทางใจและจิตวิญญาณจึงส่งผลให้การสืบทอดประเพณียังคงอยู่ยาวนานและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ประการที่สอง หน้าที่แต่ละด้าน อาจมีโครงสร้างมากกว่าหนึ่งโครงสร้างร่วมประสานอยู่ ในโครงสร้างหน้าที่ของประเพณีกินข้าวห่อนั้นประกอบไปด้วย การสร้างความสามัคคี การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ ให้การสื่อสาร เป็นที่พึงในยามวิกฤต ชัดเกล้าทางสังคม เชื่อมโยงคนรุ่นเก่าและใหม่ คลี่คลายความขัดแย้ง จะเห็นได้ว่าหน้าที่ในแต่ละด้านของประเพณีกินข้าวห่อล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่ที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ เมื่อการเชื่อมโยงคนรุ่นเก่าและใหม่ในระดับปัจเจกบุคคลเกิดขึ้นแล้ว ฉะนั้นในระดับครอบครัวและระดับชุมชนก็จะบังเกิดผลตามมา นอกจากนี้หน้าที่ในการเป็น “สื่อ” ที่ชัดเจนทางสังคม และคลี่คลายความขัดแย้งก็มีลำนำสายเดียวกันด้วยความเชื่อ ที่มีต้นทางจากความรัก และความห่วงใยระหว่างคนในกลุ่มชาติพันธุ์และอัตลักษณ์เดียวกัน ความเชื่อเดียวกันทำให้การธำรงรักษาสื่อพื้นบ้านเป็นเรื่องที่ในชุมชนยังคงรักษาอยู่ได้ สอดคล้องกับการนับถือผีของชาวลัวะที่บ้านก่อแก้ว จังหวัดน่าน จากการศึกษาของ เอกสิทธิ์

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2549). สื่อพื้นบ้านชนารับงานสุขภาพ. กรุงเทพฯ : โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข

..... (2552). การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกียรติศักดิ์ ม่วงมิตร. (2548). จากไร่หมุนเวียนสู่บุญสัญจร : กระบวนการผลิตซ้ำจิตวิญญาณปกากะญอ. ในปรารภณา จันทรุพันธ์ บรรณาธิการ, สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข. นนทบุรี : โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน.

ฐพัชร โคตะ. (2543). การรำผีฟ้าของชาวลัวะ บ้านศาลาลักบัว พฤษภ ตำบลปราสาท อำเภอบ้านด่าน จังหวัดศรีสะเกษ: สัญลักษณ์ พิธีกรรม และความเชื่อ. (สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร.

ณิชารัตน์ สุขชาติ. (2556). การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่สื่อพื้นบ้านประเภทเพลงขอ กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาสื่อสารมวลชน.

เจียรชัย อิศรเดช.(2548).สื่อพื้นบ้านกับภาระงานด้านการส่งเสริมสุขภาพชุมชน.ใน ประารธนา จันทรุพันธ์ บรรณาธิการ,สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข. นนทบุรี : โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน.

บุหลัน รันตี.(2552).กะเหรี่ยง ผู้พิทักษ์หัวเมืองตะวันตก. นนทบุรี : บ้านหนังสือ.

วุฒิ บุญเลิศ และคณะ.(2543).โครงการวิจัย เรื่อง เมื่อกะเหรี่ยงสวนผึ้งลุกขึ้นพูด. กลุ่มโครงการวิจัยประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคกลาง:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.เอกสารอัดสำเนา.

เอกสิทธิ์ ไพศุนย์. (2552). ลัวะคนนับถือผี : กรณีศึกษาบ้านก้อกวางใน หมู่ที่ 11 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. (สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร.